

Јелена Миленковић

УДК 338.48-6:7/8(497.11 Лесковац)

докторанд

Географски факултет,

Универзитет у Београду

jelenamilenkovic311@gmail.com

АНТРОПОГЕНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ГРАДА ЛЕСКОВЦА У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА КУЛТУРНОГ ТУРИЗМА

АПСТРАКТ: Културни туризам један је од видова туризма који бележи интензивни прогрес у последњих неколико деценија, пре свега због повећања образовног и културног нивоа становништва. У основи културног туризма налазе се културне туристичке потребе, које се задовољавају посетом и доживљавањем антропогених туристичких вредности. У раду су представљене антропогене туристичке вредности Града Лесковца, како би се сагледало њихово реално стање у циљу анимирања и привлачења туриста, који су мотивисани културним туристичким потребама. Посебно су истакнути општи проблеми развоја културног туризма са којима се Град Лесковац суочава, али су приказане и стратешке мере које би требало предузети у скорој будућности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Лесковац, културни туризам, културне туристичке потребе, потенцијали, туристички производ, општи проблеми, стратешке мере.

КУЛТУРНЕ ТУРИСТИЧКЕ ПОТРЕБЕ И КУЛТУРНИ ТУРИЗАМ

Елементи туристичких кретања деле се на рекреативне и културне. Културни елементи туристичких кретања односе се на културне туристичке потребе. Културне туристичке потребе разрешавају се туристичким кретањима људи изван места сталног боравка, ради упознавања и доживљавања антропогених вредности, какве су споменици, етнографско наслеђе, фолклор, остварење драмске и оперске уметности, изложбе и манифестације од интереса за социологију, историју уметности, етнографију и организацију туризма.¹

Културни туризам је синтагма која је у академском смислу ушла у употребу 80-их година прошлог века, када се јавља тренд „препуштања“ културе тржишту, због немогућности да се она финансира из државног

¹ Стеван Станковић, *Туристичка географија*, Београд, 2008.

буџета. Међутим, пракса културног туризма постојала је много пре и развијала се и у доба доминантног масовног туризма.

Културним туризмом сматра се ново тржиште настало фрагментацијом тражње и стварањем нових тржишних ниша. Културни туризам доживљава експанзију, што је последица повећања образовног нивоа становништва. Културни туриста има специфичне интересе, виши степен образовања, старије је доби, троши више, остаје дуже у дестинацији и активнији је од просечног туристе. Управо је оријентација културне понуде на туристе подстакла међусобну сарадњу сектора културе и туризма.²

Културни туризам дефинише се као кретање људи које је узроковано културним атракцијама изван њиховог уобичајеног места становања, са намером сакупљања нових информација и искустава, како би задовољили своје културне потребе.³ Културни туризам дефинише се и као путовање које укључује посету културним ресурсима, без обзира на иницијалну мотивацију.⁴ Светска туристичка организација (UNWTO) културни туризам дефинише као „кретање људи с примарно културном мотивацијом, као што су студијске туре, уметничке и културне туре, путовања на фестивале и друге културне догађаје, обилазак историјских места и културних добара, путовања због проучавања природе, фолклора, уметности и ходочашћа“.⁵ Несумњиво је да постоје бројне дефиниције културног туризма, али највећи број њих односи се на културну мотивацију и посету културних туристичких вредности.

У основи културног туризма налазе се антропогене туристичке вредности, које се деле на уметничке, пејзажне, амбијенталне, етнографске и манифестационе.⁶ Судајући по ономе што се данас зна, Лесковац и околина богати су историјским наслеђем и споменицима културе из даље и ближе прошлости.

АНТРОПОГЕНЕ ТУРИСТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ ГРАДА ЛЕСКОВЦА

Уметничке туристичке вредности

Уметничке туристичке вредности одражавају интересовања туриста за уметничке споменике. Оне могу бити историјске и савремене, у зависности

² Danijela Angelina Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb, 2009.

³ Greg Richards, *European Cultural Tourism: Patterns and Prospects*, Planning Cultural Tourism in Europe, Amsterdam 1999, 16-32.

⁴ Howard L. Hughes, „Redefining Cultural Tourism“, *Annals of Tourism Research*, Volume 23 (3), Manchester, 1996, 707-709.

⁵ World Tourism Organisation (UNWTO), *The State's Role in Protecting and Promoting Culture as a Factor of Tourism Development and the Proper Use and Exploitation of the National Cultural Heritage of Sites and Monuments for Tourism*, Madrid.

⁶ Добрица Јовичић, *Туристичка географије Србије*, Београд, 2009.

од времена настанка. Имају ширу основу туристичке атрактивности и могу да делују самостално, нарочито ако имају монументални карактер.⁷

У Лесковцу постоји велики број уметничких туристичких вредности које могу привући пажњу туриста. Степен њихове атрактивности зависи од историјске епохе, положаја у границама Града Лесковца, монументалности, као и значаја који је током дуге историје имао.

Археолошки локалитет Хисар захваљујући повољном положају насељаван је од праисторије до данашњих дана. Истраживањима је откривен велики број објеката, керамичког материјала, новца и велики број археолошких предмета од метала, стакла и камена који документују живот дуг седам миленијума. Остаци најстаријих насеља потичу из средњег и млађег неолита. Хисар је насељаван и током свих периода металног доба: бакарног, бронзаног и гвозденог. Откривени су остаци утврђења из касноантичког и рановизантијског доба, као и српског средњег века и турског периода.⁸

Локалитет Градац налази се у близини села Злокућана, изнад ушћа Јашуњске реке у Јужну Мораву. Својим природним положајем брежуљак је послужио као база за подизање насеља. Материјал пронађен овде припада винчанско-плочничкој фази, са обиљем елемената раног бронзаног доба југа Србије. Пронађена је бронзана статуа богиње Јуноне или Церере из II и III века п.н.е.⁹ У селу Мала Копашница откривена је римска некропола са гробовима спаљених покојника. Некропола је припадала насељу које је постојало у II и III веку н.е. Луксузни гробни налази говоре о великом богатству насеља.¹⁰

Скобаљић град је утврђење које се налази на врху стеновитог гребена Кукавице, на левој обали реке Вучјанке. Тврђаву је изградио Ђурађ Бранковић за потребе одбране од Турака. За културно добро проглашен је 1986. године. Град се састоји од Горњег, Доњег града и подграђа. Александар Дероко помиње Скобаљић град под називом Зелен-град.¹¹ Никола Скобаљић био је српски војвода из Дубочице и последњи владар тог краја пред коначни пад под турску власт.¹²

Црква Преподобномученице Параскеве у Рудару сматра се најстаријим храмом у крају. Подигнута је на темељима ранохришћанске базилике из V

⁷ Добрица Јовичић, н. д.

⁸ И. Богдановић, М. Јоцић, П. Поповић, „Сондажна истраживања локалитета Хисар (Лесковац)“, *Лесковачки зборник XXXV*, Лесковац 1995, 13-25.

⁹ Срболоуб Ђ. Стаменковић, *Географска енциклопедија насеља Србије II*, Београд, 2002.

¹⁰ Profil Grada Leskovca, http://www.parlament.org.rs/res/grad_Leskovac_profil.pdf

¹¹ М. Јоцић, Ђ. Јанковић, „Резултати истраживања на средњовековном утврђењу Скобаљић-град“, *Лесковачки зборник XXVII*, Лесковац 1987, 61-69.

¹² Ђ. Јанковић, „Улога и значај града Николе Скобаљића у средњем веку“, *Лесковачки зборник XXXI*, Лесковац 1991, 39-45.

века, када је подигнут и Царичин град. Претпоставља се да је на јужним обронцима Лесковца у време цара Јустинијана постојало хришћанско насеље, чији део је била и ова црква. Доласком Словена насеље и базилика су страдали. Примањем хришћанства, Словени су почели да обнављају храмове, те се претпоставља да је црква обновљена у време Немањића. Данашњи изглед Рударска црква добила је 1799. године.¹³

Јашуњски манастири налазе се на обронцима Бабишке горе. Састоје се из две целине, мушког и женског манастира, који су удаљени један од другог око 1,5 km. Црква мушког манастира посвећена је Светом Јовану Крститељу, а црква женског манастира Ваведењу Пресвете Богородице. Имају статус културног добра од великог значаја. Манастири су подигнути у најтамнијем добу српске средњовековне историје, у периоду када је Деспотовина пала под турску власт и када су Срби цркве и манастире могли да подижу само на темељима старијих храмова, склоњене из градова и са главних путева.¹⁴

Црква Оцаклија посвећена је Рођењу Пресвете Богородице. Подигнута је 1803. године на темељима раније постојећег храма. Црква се изгледом разликује од осталих, широка је, а ниска, и споља више личи на кућу, него на цркву, што је и била намера старих неимара. У првим годинама XIX века Лесковчани су успели да добију од султана ферман да саграде цркву. Како локалне турске власти на градњу православних храмова нису гледале добронамерно, досетљиви Лесковчани рекли су Турцима да, заправо, не граде цркву већ кућу за свештеника. Због тога су на објекту сазидали огњиште и димњак (оцак), по чему је црква добила назив Оцаклија. Оцак је постојао до 1963. године када се урушио, док је у цркви остало само огњиште. Црква је под заштитом државе и има статус споменика културе.¹⁵

Црква Светих апостола Петра и Павла подигнута је 1845. године на месту скромне богомоље, срушене средином XVI века. Иако је настала у неповољно време за хришћанско становништво, изгледом и величином надмашила је већину цркава изграђених на окупираним српским територијама у првој половини XIX века. Изграђена је као тробродна базилика са спољном отвореном припратом, завршеном слепим кубетом. Спољна обрада храма је много уздржанија од унутрашње.¹⁶

Светоилијска црква налази се на изузетно лепом положају, на јужној коси брда Хисара. На том месту пронађено је старо црквиште са гомилом обрађеног камења 60-их година XIX века. Стручњаци су закључили да је

¹³ R. Danković, *Radan, turistički potencijal juga Srbije*, Lebane, 2008.

¹⁴ Г. Суботић, „Зидно сликарство Светог Јована Претече у Јашуњи“, *Лесковачки зборник XXXI*, Лесковац 1991, 17-31.

¹⁵ Небојша Димитријевић, *Лесковац 101; 6000 п.н.е. - 1945. год.*, Београд, 2015.

¹⁶ Александар Кадијевић, „О архитектури цркве Светих Апостола у Турековцу“, *Лесковачки зборник XLIII*, Лесковац 2003, 129-139.

ту била црква византијског стила, а део обрађеног камена ове цркве налази се у археолошкој збирци Народног музеја у Лесковцу. Дobar део фресака прекривен је чађу и наносима шалитре, па је због тога идентификација неких светаца и сигнатура доста отежана.¹⁷

Саборна црква Свете Тројице подигнута у стилу Грачанице и представља њену копију. Темелји цркве постављени су 1922. године. Зидане је отпочело 1927. године поводом педесетогодишњице ослобођења од Турака, а довршено је 1929. године. Живопис цркве израдио је Андреја Биценко. Освећењу цркве, које је извршено 1931. године,¹⁸ присуствовао је, уз највише црквене великодостојнике, и Александар I Карађорђевић, тадашњи краљ Југославије.¹⁹

У насељу Дубочица подигнут је храм Светом Симеону Мироточивом. Иако изградња траје две деценије, још увек није у потпуности завршен, али својом монументалношћу привлачи пажњу. Заслуга великог жупана, Стефана Немање, за Лесковац јесте то што је ондашњу област Глубочица (Дубочица) која је била у саставу Византије, припојио српској држави.²⁰

Црква Светог Јована Крститеља налази се на левој обали Вучјанке. Грађена је у периоду од 1932. до 1938. године. Подигнута је као задужбина Ване Теокаревић и њених синова. Подигнута је на месту где је била средњовековна црква Светог Јована, задужбина Николе Скобаљића, коју су Турци по освајању ових крајева уништили. Црква је мањих димензија, разуђене основе и са здепастом контуром. У њу може стати око 50 људи, што је мало за вернике у овом крају. Црква је својим положајем, природном средином и црквеном портом, један од најлепших кутака за рекреацију и одмор у летњим месецима читаве Лесковачке котлине.²¹

Од осталих значајнијих светиња које се могу видети у Лесковачкој котлини истичу се Бабичка црква, Козарски манастир, Манастир Чукљеник, Црква Свете Петке у Кумареву, Манастир Црковница, Ораовачки манастир и други.

Једна од најмлађих, али и најпознатијих грађевина из амбијенталне целине Вучја јесте Вила Теокаровића, која представља монументалну једносратницу, са луксузно уређеним ентеријером и богатом спољашњом обрадом. Грађена је 1935. године по замисли архитекте Григорија Самојлова. У своје време представљала је освежење за ово поднебље. Њено данашње

¹⁷ Д. М. Ђорђевић, *Лесковачка Светоилијска црква – „Бабина црква“*, Лесковац, 1983.

¹⁸ Ненад Кражић и Живан Стојковић, *Лесковац, време прошло – време садашње*, Лесковац, 1989.

¹⁹ Д. Боснић, Ј. Вучковић, Ј. Симишић, В. Арсић, *Градови Србије*, Београд, 2014.

²⁰ Информативна служба епархије нишке, <https://eparhijaniska.rs/>

²¹ А. Богојевић, „Природно-географске и антропогене одлике Вучја“, *Лесковачки зборник XLIV*, Лесковац 2004, 339-351.

стање, тек основним контурама екстеријера може говорити о времену настанка, пошто је небригом државних власника препуштена зубу времена.²²

Лесковачки културни центар основан је 1981. године. Налази се у делу централне улице познатом као Широка чаршија. Зграда Лесковачког културног центра, у прошлости позната као палата „Калодерма“, подигнута је 1927. године, као управна и производна зграда Фабрике сапуна, парфимерије и козметике „Калодерма“.²³ Након Другог светског рата овде се налазила фабрика „Невена“.²⁴ Зграда је законом заштићена. Састоји се од комплекса вишенамених просторија и током године ту се реализују различити програми: Ликовни програм, Књижевно-трибински програм, Програм издавања часописа и књига, Филмски програм, Музички програм, Драмски програм, Програм за децу и младе итд.²⁵

Хидроелектрана „Вучје“ изграђена је 1903. године, као друга у Србији, две године након изградње прве, код Ужица, и четири године након изградње хидроелектране на Нијагари. Од тада без прекида производи електричну енергију. Саграђена је од камена и чини јединствени склад са природом која је окружује. Струја произведена овде била је намењена текстилној индустрији у Лесковцу. Институт инжењера електротехнике и електронике уврстио је 2005. године хидроелектрану „Вучје“ у листу „Милестоне“, светску баштину коју чине објекти, проналасци и достигнућа од општег значаја за развој и историју електротехнике и на тај начин је сврштена у мали број објеката (укупно 65) те врсте у свету.²⁶

Споменик слободе подигнут је 1927. године поводом обележавања педесетогодишњице ослобођења од Турака. Фигура војника направљена од бронзе, представља ратника са Солунског фронта. На споменику су исписане речи „Палим за слободу – захвални Лесковчани“.²⁷

Споменик Кости Стаменковићу налази се у централном градском парку. Рад је академског вајара Душана Николића. Споменик је откривен 1988. године.

Спомен-чесма посвећена је невино страдалим Лесковчанима у Другом светском рату. Подигнута је на платоу, на левој обали реке Ветернице.²⁸

Споменик Незнаном јунаку на Хисару подигнут је на Видовдан 1922. године. Посвећен је поручнику 15. пешадијског пука Владимиру Лазаревићу Мандићу и његовим војницима који су штитили град од Бугара. Изграђен

²² А. Богојевић, *н. д.*

²³ Д. Боснић, Ј. Вучковић, Ј. Симишић, В. Арсић, *н. д.*

²⁴ Небојша Димитријевић, *н. д.*

²⁵ Лесковачки културни центар, <http://www.lkc.org.rs/index.php/o-nama>

²⁶ Небојша Димитријевић, *н. д.*

²⁷ Ненад Кражић и Живан Стојковић, *н. д.*

²⁸ Ж. Стојковић, Х. Ракић, В. Трајковић, *Спомени обележја у општини Лесковац*, Лесковац, 2007.

је као споменик незнаном јунаку, јер се дуго није знало за идентитет Лазаревића, јер су му Бугари одузели комплетну документацију.²⁹

Обележје историјских споменика носе и објекти везани за новију историју народа овог простора – Први светски рат и ослободилачку борбу. Споменици из Првог светског рата и Споменици народноослободилачког рата и револуције налазе се у граду, по селима, на пропланцима и у шумарцима планинских огранака у виду белих мермерних плоча. Млађе покољење, настојећи да сачува успомену на херојске дане нашег народа, подигло је меморијалне споменике на више места. Бројне су и спомен-бисте палих бораца и револуционара овога краја: Косте Стаменковића, Станимира Вељковића – Зелета, Жике Жутог, Марка Црног, Трајка Стаменковића и других, које красе школска дворишта и ауле, задружне домове и привредне организације, градске паркове и радничка насеља.³⁰ У централном градском парку 2011. године подигнут је споменик Томи Здравковићу, великом бојном лесковачког краја.

Пејзажне туристичке вредности

Пејзажне туристичке вредности су комплексне туристичке вредности које се састоје из природних и антропогених елемената. Имају полиатрактивно дејство, јер су сачињене из различитих елемената. Из тога произилази и њихов комплементаран карактер.³¹

На месту старог турског гробља од 1929. године налази се парк Девет Југовића, леп и модеран, са уређеним стазама, клупама и електричним осветљењем. У централном делу парка 1939. године, подигнут је споменик краљу Александру Првом Карађорђевићу који употпуњује пејзаж.³²

Спомен-парк, дело Богдана Богдановића, подигнут је поводом тридесетогодишњице оружаног устанка у Лесковцу, 1971. године. Споменик чине статуа победе, око које се налази већи број каменова са симболима живота. Од великог броја знаних и незнаних бораца одабрани су седамнаест најистакнутијих народних хероја, чија су се имена нашла на челу споменика.³³

Амбијенталне туристичке вредности

Амбијенталне туристичке вредности су веће или мање просторне целине, па и појединачни грађевински објекти, који поседују неке од атрибута туристичке атрактивности. Ова група мотива се најчешће односи

²⁹ Ненад Кражић и Живан Стојковић, *н. д.*

³⁰ Драгослав Танић, *Лесковац и околина*, Лесковац, 1972.

³¹ Добрица Јовичић, *н. д.*

³² Звонимир Шимуњец, Мира Ниношевић, Верољуб Трајковић, *Златно доба Лесковца, 1918-1941*. Лесковац, 2015.

³³ Ж. Стојковић, Х. Ракић, В. Трајковић, *н. д.*

на комплексе антропогених објеката, различите типове насеља, привредне и саобраћајне објекте, паркове, спортско-рекреативне центре и друго. Пошто се ради о појединачним објектима, ови мотиви имају углавном комплементарно дејство.³⁴

Градска кућа, познатија и као кућа Боре Димитријевића – Пиксле, подигнута је средином XIX века. Представља изразити тип куће балканске архитектуре. Године 1948. отворен је музеј који је овде био смештен све до пресељења у нову зграду 1974. године. Године 1995. покренута је иницијатива са радом на рестаурацији и конзервацији експоната који су данас изложени у сталној етнолошкој поставци градске куће, те кућа представља традиционални музеј. Преуређењем ове зграде сачувана је једна од најлепших старих кућа у Лесковцу.³⁵

Кућа Шоп–Ђокића, кућа балканског стила, из половине XIX века, налази се у центру Лесковца. С обзиром на значај и улогу коју игра у развоју наше архитектуре, кућа је стављена под заштиту државе. Дворишна фасада куће је приступачнија и живља од спољне, што сведочи о затвореном породичном животу који је карактеристичан за период владавине Турака. Најинтересантијни декоративни елемент целог објекта је таваница диванхана, богато израђена у дуборезу.³⁶ Ова кућа, стара преко 130 година, захваљујући томе што се у њој налази Туристичка организација Лесковца, остала је добро очувани симбол лепоте градње старог Лесковца.

Етнографске туристичке вредности

Етнографске туристичке вредности су веома комплексне и хетерогене. Обухватају у целини живот једног народа, његову материјалну и духовну културу: фолклор, исхрана, ношња, обичаји и други елементи који чине етносоцијална обележја неког народа. Постоји могућност да ови мотиви делују самостално, али је чешћа ситуација када они појачавају вредност самосталних мотива. Облици њихове презентације су различити. За неке се организују фестивали и концерти, за неке карневали, док се за неке израђују сувенири и приређују изложбе.³⁷

Лесковачки говор, својеврсно богатство овог краја, представља бренд и заштитни знак Лесковца и околине. Говор са мало падежа, кратким силазним акцентом, нестандартним силазним конструкцијама, заменичким облицима ги, га, гу – имао је и има своју лепоту. Лесковачки говор припада јужноморавској варијанти призренско-тимочког дијалекта и један је од

³⁴ Добрица Јовичић, *н. д.*

³⁵ Слађана Рајковић, „Градска кућа“, *Лесковачки зборник XLV*, Лесковац 2005, 163-181.

³⁶ R. Danković, *н. д.*

³⁷ Добрица Јовичић, *н. д.*

најистраженијих и најпроучаванијих локалних говора у Србији. Лесковачки говор је основа на којој се може градити свест да је локалним говорима место на списку нематеријалне баштине Србије. Много ће изненадити сазнање колико савршених решења нуди тај руглу изложени дијалекат. Кад Лесковчанин каже да је „ишо у биоскоп с Ивану и Ивана“, нема дилеме да су му друштво правили особе женског и мишког пола. Да је ова реченица изговорена или написана граматички правилно, бавили бисмо се, за многе, тешко препознатљивим акцентима. Како би зналци стандарног језика изговорили реч ччкалица или лкчк, а да не науче да изговоре лесковачко „ч“? У којим још језицима постоји четврти степен компарације: кисел, покисел, најкисел, цивор? Има ли, осим у говору јужњака, још примера где постоји компарација именица: човек, почовек, најчовек? Ако језик чини људе људима, онда је овај језик Лесковчанима много добра донео.³⁸

Музеј текстилне индустрије у Стројковцу смештен је у некадашњој воденици, која је подигнута у другој половини XIX века. У њој су 1884. године предузимљиви Лесковчани отворили прву фабрику гајтана, што се сматра зачетком текстилне индустрије у Србији. Прва српска гајтанара у Стројковцу престала је са радом 1896. године, када су чаркови пренети у Лесковац, у прву фабрику штофа „Илић, Поповић и Ко.“, где се производио гајтан. Лесковачки гајтан је убрзо постао популаран и познат не само у Србији, већ и на простору југоисточне Европе и Мале Азије. Музеј је отворен 1954. године, а реконструисан 2011. године, чиме је објекту враћен стари сјај и некадашњи аутентичан начин производње гајтана – каналом тече вода чија снага покреће механизам за окретање чаркова за упредање гајтана.³⁹

Народни музеј Лесковца основан 1948. године, у својим збиркама и депоима чува и приказује преко 33.000 предмета који представљају културно наслеђе југа Србије. Под окриљем Музеја налазе се археолошки локалитет Царичин град, Градска кућа и Музеј текстилне индустрије. Стална поставка Народног музеја у Лесковцу отворена је 1974. године и обухвата период од праисторије до краја Другог светског рата. У два архитектонска дела, представљено је 8.000 година овдашње историје. У згради музеја отворена је Градска галерија у којој се редовно приређују изложбе културних и историјских институција из Србије и иностранства.⁴⁰ Посебан вид делатности Народног музеја је систематско рекогносцирање археолошких локалитета и споменика културе. До сада је евидентирано и обрађено преко 300 локалитета.⁴¹

³⁸ Звонимир Шимуњец, Мира Ниношевић, Верољуб Трајковић, *н. д.*

³⁹ Небојша Димитријевић, *н. д.*

⁴⁰ Д. Костић, *Народни музеј у Лесковцу 1948-1998*, Лесковац, 1998.

⁴¹ С. Ерцеговић-Павловић, *Резултати рекогносцирања археолошких локалитета и споменика културе лесковачког подручја*, Лесковачки зборник XXVII, Лесковац 1983, 69-71.

Изложба сувенира и туристичких публикација је манифестација коју Туристичка организација Лесковца осмишљава да би промовисала креативност и подстакла туристичке последнике да и на овај начин понуде туристима огромно благо које се ствара и чува у Србији. То је место на коме се размењују искуства и праве планови о даљим активностима. Овај скуп прераста у значајну манифестацију, а признања која се на њој деле служе за понос добитницима и подстрек да се и у ову област туризма улажу креативност, труд и средства.⁴²

Манифестационе туристичке вредности

Манифестационе туристичке вредности односе се на приредбе и манифестације. Важне одреднице везане за ове мотиве су њихова врста и значај. Манифестације могу бити културне, уметничке, спортске, политичке и друге. Ове вредности се успешно могу комбиновати и допуњавати са другим туристичким вредностима.⁴³

Роштиљијада је најпознатија манифестација лесковачког краја. Лесковац је град са најдужом и најбогатијом традицијом роштиља, а су лесковчани врхунски мајстори. Роштиљијада је модерно осмишљен и добро организован фестивал ћевабџијског мајсторства, стручних предавања, такмичења и добре забаве. За недељу дана манифестације, гостима се нуди богат програм концерата културно-уметничких друштава, рок група, интерпретатора народне и забавне музике. Роштиљијаду прате такмичења у прављењу роштиља, а највећу пажњу привлаче такмичења за највећу плескавицу на свету и највећу плескавицу из руке. У време Роштиљијаде одржавају се изложбе уметничких остварења, а Туристичка организација Лесковца организује и ликовну Колонију на којој уметници сликају мотиве са визуелно богате Роштиљијаде.⁴⁴

Лесковачки карневал је друга најзначајнија манифестација. Први карневал организован је 2006. године за време одржавања Роштиљијаде. Са четвртим карневалом, Лесковачки карневал је постао члан Федерације европских карневалских градова, те је профилисан у посебну шестодневну манифестацију која се организује почетком јула. У оквиру карневала организују се Карневал трећег доба, Дечји карневал, Велики маскенбал, Карневалске игре на води, Еко карневал, Карневал tattoo-a, Face and Body painting-a, фестивали ватре, мажореткиња, уличних забављача и жонглера итд. Преко 2.000 учесника и огроман број гледалаца, чине да Лесковац тих дана личи на велику туристичку престоницу.

⁴² Д. Радовић, М. Радивојевић, *Манифестације у Лесковцу*, Лесковац, 2016.

⁴³ Добрица Јовичић, *н. д.*

⁴⁴ Д. Радовић, М. Радивојевић, *н. д.*

Лесковачко лето је започето пре двадесетак година са идејом да се осмисле летњи дани, али је временом постало престижна културна приредба. У једном периоду је била најдужа манифестација у Србији, у трајању од 21 дан. Лесковачко лето прате турнири у малом фудбалу и уличном баскету, модне ревије, изложбе слика, ручних радова, цвећа и ревије паса. Пре неколико година Лесковачко лето је променило концепт и прерасло у Лесковачке летње фестивале, са намером да обједине неколико уметничких области: сценску, жанровски различиту музику, традиционално стваралаштво, стваралаштво деце, а планирани су и неки нови фестивали.⁴⁵

Филмски фестивал LIFFE је фестивал филмске режије на коме се приказују филмови са простора бивше Југославије. Петодневна смотра је праћена гостовањима редитеља и познатих глумаца. Фестивал је до сада, за афирмацију српског филма у свету, доделио признања Лази Ристовском, Драгану Николићу, Бати Живојиновићу и другима. За награду која носи име знаменитог српског редитеља и књижевника, Живојина Павловића, боре се редитељи, а за „Златни лешник“ протагонисти филмова.⁴⁶

Од привредно-туристичких манифестација истичу се: Дани јагоде у Душанову, Дани вишње у Липовици, Дани виљемове крушке у Вучју, Дани кромпира у Печењевцу, Сајам традиционалних производа и рукотворина у Брестовцу, Дани паприке у Локошници и Ајваријада у Лесковцу.

У културном животу Лесковца своје место имају свечаности посвећене класичној музици – ЛЕДАМУС (Лесковачки дани музике). То су дани оркестарске, хорске и камерне музике, цеза и изворних песама познатих уметника из целе земље. Значајно место има и Летња школа музике „Стрингс“ на којој, под менторским вођењем искусних педагога, своје знање у певању и свирању виолине, гитаре и виолончела усавршавају талентовани млади уметници. Поред редовног репертоара Народног позоришта, истичу се аматерске представе у Лесковачком културном центру и ФАПОР – Фестивал аматерске позоришне режије, који се организује неколико година са најбољим аматерским представама из Србије. У области ликовне уметности значајне су ликовна колонија „Власина“, са вишедеценијском традицијом, те Мајски и Октобарски ликовни Салони који заузимају значајно место у ликовном животу града. У области књижевности и језика издваја се скуп Дајалекти – дијалекатска књижевност, који се одржава са намером да се изучавају завичајни говори.⁴⁷

⁴⁵ Д. Радовић, М. Радивојевић, *н. д.*

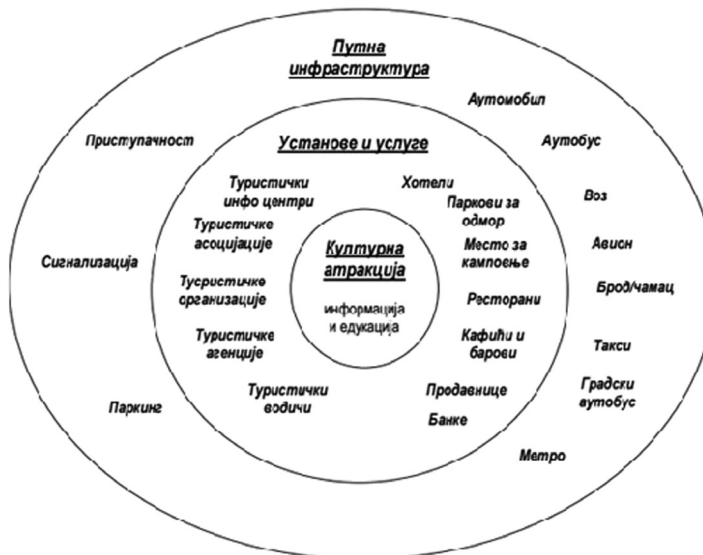
⁴⁶ Д. Радовић, М. Радивојевић, *н. д.*

⁴⁷ Д. Радовић, М. Радивојевић, *н. д.*

ОД КУЛТУРНИХ ПОТЕНЦИЈАЛА ДО РАЗВОЈА КУЛТУРНОГ ТУРИЗМА

У претходном поглављу представљени су значајнији културни потенцијали којима Град Лесковац располаже. Међутим, само постојање бројних и разноврсних антропогених туристичких вредности није показатељ развијености културног туризма, те је неопходно осмислити како културне ресурсе учинити туристичким производом. Лесковац се, генерално гледано, суочава са недовољно развијеним туризмом у поређењу са другим градовима Србије, који бележе значајни туристички промет и који често представљају примаран мотив посете туриста. Са Лесковцем то није случај. Највећи број туриста посети град у свом транзитну, а због недовољно развијене туристичке сигнализације и маркетинга, задржавања транзитних туриста су изузетно кратка.⁴⁸ С друге стране, несумњиво је да велики број туриста посећује Лесковац циљно, нарочито крајем лета, када се одржава Роштиљијада, која је постала симбол Лесковца и Лесковчана.

Да би културни туризам могао да се развија, неопходно је, пре свега, постојање културних атракција. Град Лесковац има полазну основу за развој културног туризма, јер располаже како материјалном, тако и нематеријалном баштином, која може привући пажњу туриста и која их може навести на предузимање путовања.

Слика 1. – Елементи културног туризма; Извор: (Завод за проучавање културног развојка)

⁴⁸ Према подацима Републичког завода за статистику за 2015. годину, просечан број ноћења домаћих туриста у Лесковцу износио је 1,5, а страних 1,4 (Републички завод за статистику).

Како би се културни туризам развијао, није довољно само постојање културних атракција. Потребна је и егзистенција адекватних установа и институција, као и пратећих услуга које су неизбежне у сваком месту које се бави или развија туризам. Лесковац располаже свим неопходним установама и услугама, али степен њихове опремљености и квалитета нису на високом нивоу. Материјална база развоја туризма је последњих година значајно ојачала, те представља значајнији привредни чинилац. У Лесковцу постоји 6 категоризованих угоститељских објеката за смештај, као и велики број некатегоризованих објеката, чији укупан број лежаја износи 674. Овом броју требало би додати и нерегистроване објекте који пружају услуге смештаја. Уколико узмемо у обзир годишњи промет туриста и број њихових ноћења⁴⁹, можемо закључити да је материјална база развоја туризма задовољавајућа. Међутим, уколико се туристичка понуда обогати и постане атрактивнија, утолико ће и број смештајних јединица морати да се повећа, како би се задовољиле све захтевније туристичке потребе и како туристички промет не би премашио носећи капацитет места, те изазвао сатурацију простора.

Трећи елемент културног туризма представља путна инфраструктура, која је на релативно задовољавајућем нивоу. Лесковац има изузетан туристичко-географски положај, јер се ка граду стичу путеви из девет праваца, што утиче на добру повезаност са ширем балканским и континенталним простором. Саобраћајно-функционалан положај Лесковачке котлине је транзитног карактера, јер Лесковац представља једно од већих саобраћајних чворишта Србије. Поред њега пролази европски друмски и железнички Коридор Х. Иако је приступачност Града лака, недовољна и неадекватна туристичка сигнализација директно се одражава на туристички промет.

ОПШТИ ПРОБЛЕМИ И СТРАТЕШКЕ МЕРЕ РАЗВОЈА КУЛТУРНОГ ТУРИЗМА

Град Лесковац суочава се са бројним проблемима развоја културног туризма. Поред представљања највећих проблема, у раду су предложене и мере које би требало предузети у ближој будућности, како би Лесковац постао препознатљива дестинација културног туризма.

Проблем 1. - Недовољно информација о културно-туристичким ресурсима.

Мере:

Прављење базе и мапирање потенцијала развоја културног туризма.

Доступност информација о културним атракцијама путем интернета, адекватне туристичке сигнализације и брошура.

⁴⁹ Град Лесковац је 2015. године посетило 14.000 туриста, а остварено је 21.551 ноћење (Републички завод за статистику).

Едукација деце и омладине кроз школске и пригодне програме о значају туризма и културно-историјског наслеђа.

Проблем 2. - Недовољна финансијска подршка државе развоју туризма и културног туризма.

Мере:

Одређивање посебних средства за развој културног туризма у буџету локалне самоуправе, буџету туристичке организације и установа културе.

Развијање сарадње локалне самоуправе и јавних установа из области културе и туризма са актерима у цивилном сектору.

Проблем 3. - Недовољно активности усмерених на развој културног туризма.

Мере:

Доношење стратегије развоја туризма и културног туризма, са јасно дефинисаним циљевима које треба остварити у предвиђеном временском периоду.

Креирање идентитета и имиџа Лесковца, као културне туристичке дестинације.

Проблем 4. - Недовољна и неадекватна сарадња између локалне самоуправе, установа културе и туристичке организације.

Мере:

Побољшање сарадње свих актера који учествују у реализацији културних садржаја, као и писање и реализација заједничких пројеката.

Сарадња са националним актерима туризма и културе у циљу промоције и унапређења културних потенцијала.

Повезивање јавног, приватног и цивилног сектора у задовољавању потреба туриста (смештајни и угоститељски објекти, доступност информација, промоција, туристичка вођења, организација активности и слично).

Проблем 5. - Недовољна промоција културних дешавања и добара.

Мере:

Постављање туристичко-саобраћајне сигнализације, инфо-паноа о дешавањима у граду, као и инфо-табли на објектима материјалног наслеђа са најзначајнијим информацијама и историјату добра.

Штампање и дистрибуција културних дешавања.

Побољшање сарадње са медијима локалног, регионалног и националног нивоа ради унапређења промоције (путем огласа, најава, реклама и сл.).

Проблем 6. – Неквалификовани и неедуковани кадрови.

Едукација запослених у установама културе и туризма на тему културног туризма и моделима његовог развоја.

Организовање семинара о културном туризму за запослене у сектору културе и сектору туризма, ради додатне обуке, размена идеја и побољшања сарадње.

Како би се било која врста туризма успешно развијала, па тако и културни туризам, неопходно је постојање стратешких докумената, на националном, регионалном и локалном нивоу. На националном нивоу постоји Стратегија развоја туризма Републике Србије, али Стратегија развоја културног туризма још увек није креирана, те локални планови развоја зависе од истоврсног републичког документа. Поменута стратегија не третира културни туризам, већ само наводи појединачне културне потенцијале за туристички развој. Основи разлог непостојања Стратегије развоја културног туризма лежи у чињеници да сарадња сектора туризма и културе готово не постоји. Чак ни поједини актери из поменутих сектора (туристичке организације и агенције са једне, и установе културе са друге стране) на локалном нивоу не сарађују, већ се међусобно доживљавају као конкуренција. Мора се нагласити да је неопходно интерсекторско повезивање пре свега на националном, а онда и на нижим нивоима. У региону Јужне и Источне Србије, девет општина донело је стратегију развоја туризма, али међу њима није Лесковац. Донет и надлокални стратешки документ, Стратегија развоја туризма Јабланичког и Пчињског округа, који се базира на природним потенцијалима, а у много мањој мери на култури. Посебан проблем развоја културног туризма представља чињеница да Град Лесковац нема стратешки документ у области културног туризма, а поседује потенцијале за његов развој.

Да би се културни туризам успешно развијао неопходна је сарадња сектора културе и сектора туризма. У Лесковцу постоји сарадња Народног музеја и Туристичке организације, али само од случаја до случаја. Сарадња са цивилним сектором заслужује посебно место у разматрању највећих изазова културног туризма. Велики број културно-уметничких друштава може дати јединствени доживљај локалне културне баштине, јер она преносе локалне вредности кроз песму, игру, ношњу, старе занате и локалне обичаје. Бенефити установа и друштава од сарадње са организацијама цивилног сектора су многоструки. Та сарадња може донети промену у начинима финансирања установа културе, односно могућност тражења алтернативних извора финансирања. Такође, у самом презентовању садржаја, сарадња може донети иновативну и креативну енергију и промену застарелих начина организације догађаја од стране установа. Сарадња може донети и финансијску подршку, кроз директну добит од продаје улазница и другог материјала у оквиру заједничких манифестација. За сада највећи проблем представља затвореност установа културе за сарадњу.

Један од основних проблема јесте виђење културног туризма од стране туристичких радника и културних делатника. Људи запослени у културним делатностима, културу виде као средство националног идентитета, те је не треба пласирати на тржиште које води комерцијализацији. Са друге стране, људи из света туризма сматрају да сваки потенцијал треба искористити како

би се привукли туристи.⁵⁰ Да би се поменути проблем решио, неопходна је едукација кадрова из области културног туризма. То подразумева промене у систему образовања, за шта је потребно доста времена. Нешто краткорочнији циљ могао би бити повезивање сектора културе и туризма кроз заједничке активности и пројекте на тему културног туризма.

Савремена туристичка кретања обликовала су захтевнијег туристу и отворила су ново поље деловања – културну анимацију. Анимација обухвата све кораке односа установе/организације са публиком, почев од иницијалног контакта, осмишљавања стратегија, преко маркетиншких послова до евалуације и удољивању туристима. Више није довољно само гледати културу, већ туриста захтева уживљавање у културне обрасце. Данас веома битан фактор у доживљавању културе представља начин преношења садржаја или *storytelling* од којег зависи атрактивност локалитета. Овај начин презентације садржаја веома је заступљен у путевима културе као све актуелнијем начину тематског повезивања културних тачака. Међутим, туристи су често препуштени себи у истраживању културе, тако да је неопходна боља културна анимација.⁵¹ Добра анимација захтева и адекватне маркетиншке и ПР активности. Установе културе веома ретко имају особе које су искључиво задужене за ову област, а најчешће се тиме, као успутном активношћу, баве запослени на другим пословима. Маркетиншке и ПР способности културног туризма слабо су развијене у Лесковцу. Задаци стручњака на маркетиншком и ПР пољу, треба да буду истраживање публике, конкуренције, као и истраживања могућности донаторства и спонзорства.

Културна понуда, у смислу рута, које стоје на располагању туристи када дође у неко место, представља недовољно промовисан терен. Понуду у виду културних рута, које на занимљив начин воде посетиоце кроз значајне тачке и периоде на туристичкој мапи једног града, али и шире, кроз више градова или читав регион, често није могуће наћи на интернет презентацијама, што је у контексту савремених туристичких кретања веома битно. Све то су тачке које у оквиру презентације културе једног места треба побољшати.⁵² На територији Града Лесковца, могу се успоставити неколико зона и линија даљег развоја туризма, које су базиране на природним и антропогеним потенцијалима, са посебним акцентом на културни туризам.

Зона градског језгра Лесковца обухвата Град Лесковац, као административног центра општине и Јабланичког округа. У овој зони се налази највећи број антропогених потенцијала за развој туризма. То су Саборна црква са црквом Оцаклијом, Светоилијска црква са Спомен парком у

⁵⁰ Бојана Субашић, Маријана Миланков, Мануела Граф, *Културно богатство региона Јужне и Источне Србије*, Београд, 2012.

⁵¹ Бојана Субашић, Маријана Миланков, Мануела Граф, *н. д.*

⁵² Бојана Субашић, Маријана Миланков, Мануела Граф, *н. д.*

непосредној близини, брдо и археолошки локалитет Хисар, Народни музеј, централни градски парк у коме се налази споменик слободе, споменик Кости Стаменковићу и недавно постављен споменик Томи Здравковићу, Градска кућа, Шоп-Ђокићева кућа, као и велики број споменика и установа културе.

Зона планинског, излетничког, ловног и културног туризма на Кукавици представља највећу просторну целину развоја туризма Лесковца. Обухвата планину Кукавицу, на којој се налази клисура Вучјанке, археолошки остаци Скобаљић града, црква Светог Јована Крститеља, једна од најстаријих хидроелектрана која је још увек у функцији, а рађена је по принципу конструкције Николе Тесле. У овој зони се налази један хотел и један планинарски дом. Тренутно стање није задовољавајуће. Неопходно је повећати и унапредити смештајне и угоститељске капацитете, туристичку и општу сигнализацију, као и извршити дуготрајну промоцију.

Културно-историјски пут могао би повезивати значајне антропогене вредности Града Лесковца: антропогене вредности града (Саборна црква, црква Оцаклија, кућа Боре Димитријевића – Пиксле, Народни музеј, Народно позориште, Кућа Шоп Ђокића, Лесковачки културни центар, споменици и спомен обележја итд.), црква Свете Петке у Рудару, Јашуњски манастири, црква Свете Петке у Кумареву, Музеј текстилне индустрије у Стројковцу, црква Светог Јована Крститеља у Вучју, хидроелектрана „Вучје“, Скобаљић град и др.

Међу регионалним културним рутама, могли бисмо издвојити Путеве текстила, Путеве мерака и Путеве Николе Тесле и Ђорђа Станојевића.

Србија је део европског Пута текстила, на коме се налази Пирот са чувеним пиростким ћилимима. Музеј текстилне индустрије у Стројковцу, смештен у згради воденице, прва је текстилна фабрика гајтана у нашој земљи. Ако се томе додају Музеји у Зајечару, Књажевцу, Лесковцу, ткачке радионице и старе ткачке куће, балканске куће накићене ћилимима, као и индустријско наслеђе текстилне индустрије Лесковца – некадашњег српског Манчестера, добијамо причу о богатој традицији израде текстила у Србији. Пут текстила може бити и део свеобухватнијег пута културе који би истакао специфичности, начин живота и обичаје одређених делова Србије.

Путеви мерака односили би се на етнологију и књижевност, а обухватили би Неготин, Пирот, Ниш, Лесковац и Врање, са музејима и старим градским кућама, музиком, традиционалним занатима и кулинарским вештинама. Неготин је град вина, чувен по својим пивницама. Лесковац и Пирот су одувек били гурмански градови, а Нишлије су познате мераклије, о чему и сведочи споменик Стевану Сремцу, на почетку Казанцијског сокачета, некад чувене занатлијске улице Ниша. Врање је град Боре Станковића, у коме се налази његова родна кућа, која је претворена у музеј.

Путеви Николе Тесле и Ђорђа Станојевића могли би обухвати Музеј Николе Тесле, као полазну тачку, затим Музеј науке и технике, Београд из

угла Николе Тесле - путања којом се кретао Никола Тесла 1892. године када је посетио Београд, Неготин као родни град Ђорђа Станојевића, као и десет малих старих хидроелектрана, које су настале захваљујући пријатељству и сарадњи Николе Тесле и Ђорђа Станојевића. Шест од ових хидроелектрана налази се у региону Јужне и Источне Србије, а најзначајнија међу њима је хидроелектрана у Вучју.⁵³

ЗАКЉУЧАК

Лесковац обилује антропогеним потенцијалима за развој културног туризма, посебно издвајајући манифестације, у првом реду Роштиљијаду, захваљујући којој се град препознаје и ван граница Републике Србије. Унапређењем поменуте манифестације преко различитих комплементарних догађаја, који могу бити атрактивни за туристе, значајније ће се утицати на промет туриста. Међутим, за успешан развој туризма овај догађај није довољан. Богато културно-историјско наслеђе и природне одлике терена, могле би у будућем развоју туризма играти значајну улогу.

Културни туризам на неколико начина доприноси локалном привредном развоју: приходи од самих туриста (куповина улазница, сувенира, и друго), приходи од туристичких актера (смештајни и угоститељски објекти), повећање запослености (укључивање локалног становништва и стручњака у туристичке и економске токове) и развој предузетништва. Увиђањем директне и индиректне користи од развоја културног туризма може се повећати одговорност локалног становништва према наслеђу и жеља да је што боље промовише, што може резултирати већом иницијативом предузетника да унапреде локалне вредности кроз спонзорства и донације. Неопходна је, пре свега, стратешка опредељеност, као и предузимање конкретних акција за остваривање циљева развоја културног туризма – од финансијских средстава, преко кадрова, обезбеђивања едукативних садржаја, до пружања и унапређења материјалне базе културе и туризма.

Добра повезаност са осталим деловима Србије и Европе, омогућава туристима који крену с југа на север или пак, са севера на југ, да направе предах од пута и остваре ноћење. Да би задржавања туриста била већа и чешћа, Град Лесковац би требало велику пажњу посветити пропагандним активностима и туристичкој сигнализацији. Већа улагања и већи напори на свим пољима привукла би многобројне туристе који долазе и ван граница Републике Србије. Неопходно је да град створи прави и позитиван имиџ на туристичком тржишту, да буде аутентичан у понуди, али и да задржи традиционални дух овог краја. Локално становништво је то које би требало своју снагу и енергију усмерити ка очувању традиције, културе и обичаја, али и смањењу загађивања и очувању животне средине. Туристичка орга-

⁵³ Бојана Субашић, Маријана Миланков, Мануела Граф, *н. д.*

низација Лесковца у корелацији са другим локалним органима власти, суседним општинама и носиоцима развоја туризма, може формирати такву туристичку понуду, која ће утицати на формирање идентитета Града Лесковца и Јужне Србије.

БИБЛИОГРАФИЈА

- А. Богојевић, “Природно-географске и антропогене одлике Вучја”, *Лесковачки зборник XLIV*, Лесковац 2004, 339-351.
- Александар Кадијевић, “О архитектури цркве Светих Апостола у Турековцу”, *Лесковачки зборник XLIII*, Лесковац 2003, 129-139.
- Бојана Субашић, Маријана Миланков, Мануела Граф, *Културно богатство региона Јужне и Источне Србије*, Београд, 2012.
- Г. Суботић, “Зидно сликарство Светог Јована Претече у Јашуњи”, *Лесковачки зборник XXXI*, Лесковац 1991, 17-31.
- Greg Richards, *European Cultural Tourism: Patterns and Prospects, Planning Cultural Tourism in Europe*, Amsterdam 1999, 16-32.
- Danijela Angelina Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb, 2009.
- Д. Боснић, Ј. Вучковић, Ј. Симишић, В. Арсић, *Градови Србије*, Београд, 2014.
- Добрица Јовичић, *Туристичка географије Србије*, Београд, 2009.
- Д. Костић, *Народни музеј у Лесковцу 1948-1998*, Лесковац, 1998.
- Д. М. Ђорђевић, *Лесковачка Светоилијска црква – „Бабина црква“*, Лесковац, 1983.
- Д. Радовић, М. Радивојевић, *Манифестације у Лесковцу*, Лесковац, 2016.
- Драгослав Танић, *Лесковац и околина*, Лесковац, 1972.
- Ђ. Јанковић, “Улога и значај града Николе Скобаљића у средњем веку”, *Лесковачки зборник XXXI*, Лесковац 1991, 39-45.
- Ж. Стојковић, Х. Ракић, В. Трајковић, *Спомени обележја у општини Лесковац*, Лесковац, 2007.
- Звонимир Шимунец, Мира Ниношевић, Верољуб Трајковић, *Златно доба Лесковца, 1918-1941.*, Лесковац, 2015.
- И. Богдановић, М. Јоцић, П. Поповић, “Сондажна истраживања локалитета Хисар (Лесковац)”, *Лесковачки зборник XXXV*, Лесковац 1995, 13-25.
- М. Јоцић, Ђ. Јанковић, “Резултати истраживања на средњовековном утврђењу Скобаљић-град”, *Лесковачки зборник XXVII*, Лесковац 1987, 61-69.
- Небојша Димитријевић, *Лесковац 101; 6000 п.н.е. - 1945. год.*, Београд, 2015.
- Ненад Кражић и Живан Стојковић, *Лесковац, време прошло – време садашње*, Лесковац, 1989.
- R. Danković, *Radan, turistički potencijal juga Srbije*, Lebane, 2008.

С. Ерцеговић-Павловић, “Резултати рекогносцирања археолошких локалитета и споменика културе лесковачког подручја”, *Лесковачки зборник XXVII*, Лесковац 1983, 69-71.

Слађана Рајковић, “Градска кућа”, *Лесковачки зборник XLV*, Лесковац 2005, 163-181.

Србољуб Ђ. Стаменковић, *Географска енциклопедија насеља Србије II*, Београд, 2002.

Стеван Станковић, *Туристичка географија*, Београд, 2008.

Howard L. Hughes, „Redefining Cultural Tourism“, *Annals of Tourism Research*, Volume 23 (3), Manchester, 1996, 707-709.

World Tourism Organisation (UNWTO), *The State’s Role in Protecting and Promoting Culture as a Factor of Tourism Development and the Proper Use and Exploitation of the National Cultural Heritage of Sites and Monuments for Tourism*, Madrid.

ИЗВОРИ ПОДАТАКА

Информативна служба епархије нишке, <https://eparhijaniska.rs/>

Лесковачки културни центар, <http://www.lkc.org.rs/index.php/o-nama>

Републички завод за статистику, Општине и региони у Републици Србији (2015), Београд, 2016.

Profil Grada Leskovca, http://www.parlament.org.rs/res/grad_Leskovac_profil.pdf

Summary

Jelena Milenković

ANTHROPOGENIC POTENTIALS OF THE CITY OF LESKOVAC IN THE FUNCTION OF DEVELOPMENT OF CULTURAL TOURISM

Cultural tourism is one of the types of tourism that has been recording intense progress over the last few decades, primarily due to the increase in the educational and cultural level of the population. At the core of cultural tourism, there are cultural tourism needs, which are satisfied by visiting and experiencing anthropogenic tourist values. In this paper are presented anthropogenic tourist values of the City of Leskovac. The aim of the study is to examine the real state of anthropogenic tourism potentials, in order to attract tourists who are motivated by cultural tourism needs. Cultural itineraries were also presented on the territory of the city, but also wider, through several cities, which could be available for tourists. Particularly prominent are the general problems of the development of cultural tourism with which the City of Leskovac faces, but also the strategic measures that should be taken in the near future.